

Csaló volt-e Joseph Haydn, vagy a korszak kaotikus jogi viszonyainak áldozata? Kiderül Vékás Lajos jogtudós meglepetésekkel teli zenés előadásából

A fennállásának 200. évfordulóját ünneplő Akadémia ünnepi előadásának főszereplője Joseph Haydn, a lángeszű zeneszerző, egyben életrevaló zseni, aki nem eredménytelenül csatázott önző kiadókkal és csalafinta kopistákkal – bár néha ő is pórul járt. Vékás Lajos szerzői jogi előadásának zenei betéteit a Classicus Quartet adta elő.

Különleges előadással indult február elején az Akadémián az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának ünnepi hónapja: Vékás Lajos jogtudós, akadémikus *Joseph Haydn szerződésszegései és a szerzői jogvédelem kezdetei* című előadásában a 18. századi bécsi klasszikus zene óriásának izzadságos szerzői jogi küzdelmeit vizsgálta a korszak és napjaink szemüvegén keresztül. A videónkon visszanézhető előadás különlegességét a tematikus egységeket elválasztó kamarazenei betétek adják: a Classicus Quartet azt az *F-dúr vonósnégyest* szólaltatta meg több részletben, amelynek kiadási és szerződéses konfliktusai az előadás kiindulópontját adták.

Nem nehéz párhuzamot találni Haydn kora és a 21. század eleje közt. Az amúgy is mozgalmas életutat bejáró Haydn szerencsétlenségére abban a korban élt, és alkotta maradandó műveit, amikor a szerzői jogvédelem még éppen csak kezdő lépéseit tette. A korszakra jellemző kaotikus körülmények között a hozzá hasonló, jogilag mellőzött helyzetben lévő komponistáknak maguknak kellett oltalmazniuk érdekeiket. Haydn, kortársaihoz hasonlóan, többfrontos harcra kényszerült: szinte reménytelen küzdelmet folytatott a zeneműkiadókkal művei kellő anyagi elismeréséért, miközben folyamatosan védekeznie kellett a műveit jogtalanul másolókkal szemben.

Joseph Haydn mai szemmel jogsértőnek tűnő módszert választott: ugyanazt a zeneművet több kiadónak is eladta, megszegve szerződéses vállalásait, ami miatt hosszadalmas, magyarázkodó levélváltásokba volt kénytelen bonyolódni velük. Első pillantásra akár úgy is tűnhet, hogy Haydn ügyes – de inkább ügyetlen – csaló volt, Vékás Lajos azonban hamar rávilágít, hogy a mai szemmel magától értetődő, sommás ítélet elhamarkodott és félrevezető lehet. A 18. század második felének társadalmi és jogi viszonyai közt Haydn „ügyeskedése” inkább egy kialakulatlan rendszer, mondhatni, természetes következménye volt: Haydn nem „született szerződésszegő” volt, hanem egy jogi védelem nélküli korszak szereplője és bizonyos értelemben áldozata. A szerzői jog intézménye ugyanis még nem létezett az európai kontinensen, a zenei és képzőművészeti alkotások terjesztését pedig kíméletlen, kaotikus viszonyok jellemezték. A kiadók és kottamásolók uralta közegben, a kamarazenei művek iránti hatalmas kereslet mellett a zeneszerzők jogilag kiszolgáltatott helyzetben voltak kénytelenek tűrni, hogy műveik kalózkidadásokban és orvmásolók keze nyomán szaporodtak és terjedtek.

Vékás Lajos előadásában azt a tágabb jogtörténeti kérdést is megvizsgálta, hogy miért nem alakult ki korábban a szerzői jogvédelem, miközben az ókori római magánjog már kétezer évvel korábban olyan szabályozást hozott létre más jogi területeken, amely kisebb-nagyobb változtatásokkal, de ma is mérvadó. A jogtudós ennek apropóján sorra vette azokat a gazdasági, technológiai, társadalmi folyamatokat, amelyek a 15–16. századtól kezdve fokozatosan megteremtették a jogvédelem iránti igényt, és amelyek végül a 18. század első felében az első szerzői jogi törvény megszületéséhez vezettek.

Haydn és az Esterházy család kapcsolata fontos szerepet kapott az osztrák zeneszerző munkásságának és szerződéses konfliktusainak értelmezésében. A zeneszerzőnek a hercegi családdal kötött szolgálati szerződése mai szemmel kifejezetten szigorú, sőt sok szempontból megalázó kereteket szabott. Nemcsak a zeneszerzői tevékenységét szabályozta, hanem számos, kiegészítő feladatot is előírt, a kották felügyeletétől a zenekar tagjainak öltözködésére vonatkozó rendelkezésekig. Haydn kizárólag a hercegi udvar számára komponálhatott (volna), a művekkel és idejével is a herceg rendelkezett. Bár ezek a kötöttségek később először a gyakorlatban, majd a szerződésben is fellazultak, a szolgálati jogviszony formálisan továbbra is erős korlátokat jelentett.

Vékás értelmezésében mindez amellett, hogy jól illusztrálja a kor társadalmi, kulturális viszonyait, arra is rávilágít, hogy Haydn szerződésszegései nem pusztán jogsértésként, hanem a jogi szabályozás hiányából fakadó kényszerhelyzetből és kiszolgáltatottságból fakadó alkalmazkodásként is felfoghatók. Ugyanakkor azt is érzékeltette, hogy Haydn nem csupán elszenvedője volt e viszonyoknak: kivételes alkotói teljesítménye mellett jó üzleti érzékkel bírt, és képes volt érvényesülni a rendelkezésére álló mozgástérben.

Az MTA YouTube-csatornáján is visszaneézhető előadás az MTA200 keretében, a Sokszínű tudomány programsorozatban valósult meg. A sorozat részeként 2026 februárjában az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya várja tudományos előadásokkal, kiállításokkal, koncertekkel, kerekasztal-beszélgetésekkel, konferenciákkal, kreatív és interaktív programokkal nem csupán a kutatótársakat, hanem a tudomány és a kultúra iránt érdeklődő nagyközönséget is.

<https://www.youtube.com/watch?v=DYqxZ7ILUuM>

Sajtókapcsolat:

- Magyar Tudományos Akadémia Kommunikációs Főosztály
- +36 1 411 6321
- sajto@titkarsag.mta.hu

Eredeti tartalom: Magyar Tudományos Akadémia

Továbbította: Helló Sajtó! Üzleti Sajtószolgálat

Ez a sajtóközlemény a következő linken érhető el:

<https://hellosajto.hu/?p=28782>